

Ireneusz NOWAK¹

PRAWO DO ZWOLNIENIA OD PRACY Z TYTUŁU ŚWIĄT RELIGIJNYCH

Artykuł poświęcony jest problematyce związanej z prawem osób należących do kościołów i związków wyznaniowych w Polsce do zwolnienia od pracy w celu celebrowania przez nie kultu religijnego. Autor wykazał, że prawo do zwolnienia od pracy w dniu ich święta (świąt) nie jest ukształtowane jednolicie w polskim systemie prawnym, ponieważ może wynikać przede wszystkim z ustawy z 18 stycznia 1951 r. o dniach wolnych od pracy, ustawy z 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy, ustawy z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania oraz aktów prawnych regulujących stosunki między Rzeczpospolitą Polską a innymi kościołami oraz związkami wyznaniowymi, uchwalonych na podstawie umów zawartych przez Radę Ministrów z ich właściwymi przedstawicielami. Innymi słowy, prawo do zwolnień od pracy w celu obchodzenia kultu religijnego w dniu świątecznym przypadającym w każdym tygodniu w dniu innym niż niedziela, czy też celebrowania innych świąt, niepokrywających się z dniami ustawowo wolnymi od pracy oraz zwolnień w celu obowiązkowej modlitwy w ciągu dnia przewidują również ustawy dotyczące statusu prawnego poszczególnych kościołów i związków wyznaniowych.

Z dokonanych w publikacji ustaleń wynika, że wyznawca danego kościoła, czy też związku wyznaniowego, w myśl ustawy z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, uzyskuje prawo do zwolnienia od pracy na czas celebrowania swojego święta religijnego na własny wniosek, który ma wiążący charakter – oznacza to, że pracodawca jest zobligowany do udzielenia zwolnienia, gdyż w przeciwnym wypadku naruszyłby zakaz dyskryminacji pracowników ze względu na religię lub wyznanie.

W artykule wskazano również, że na przykład według art. 11 ust. 2 ustawy z 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej wyznawcy tego kościoła mają prawo do zwolnienia od pracy na czas święta adwentystycznego, to jest od zachodu słońca w piątek do zachodu słońca w sobotę. Zatem na prośbę pracownika, przynależącego do Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego, złożoną na początku okresu zatrudnienia lub w jego trakcie, nie później jednak niż 7 dni przed dniem zwolnienia, zakład pracy [pracodawca – przyp. autora] ustala dla niego indywidualny rozkład czasu pracy.

Słowa kluczowe: prawo pracy, święta religijne, kościół, związek wyznaniowy, indywidualny rozkład czasu pracy

1. WPROWADZENIE

Zasadniczym celem publikacji jest nakreślenie problematyki związanej z prawem osób należących do kościołów i związków wyznaniowych w Polsce do zwolnienia od pracy w celu obchodzenia (celebrowania) przez nie kultu religijnego. Punktem wyjścia dla całego opracowania jest ustalenie dni wolnych od pracy w świetle ustawy z 18 stycznia 1951 r. o

¹ Dr Ireneusz Nowak, Katedra Materialnego Prawa Podatkowego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Łódzki, e – mail: irnowak@uni.lodz.pl

dniach wolnych od pracy² oraz aktu prawnego z 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy³, ustawy z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania⁴ oraz aktów prawnych regulujących stosunki między Rzeczpospolitą Polską a innymi kościołami oraz związkami wyznaniowymi uchwalonymi na podstawie umów zawartych przez Radę Ministrów z ich właściwymi przedstawicielami.

Podjęte w opracowaniu rozważania mają jeszcze jedno istotne znaczenie – są kolejnym głosem w dyskusji co do prawidłowego zrozumienia istoty ustalania indywidualnego rozkładu czasu pracy dla osób, które celebrować swoje święta religijne.

2. DNI USTAWOWO WOLNE OD PRACY

W świetle art. 151⁹ § 1 k.p. dniami wolnymi od pracy są niedziele i święta określone w ustawie z 18 stycznia 1951 r. o dniach wolnych od pracy. *A contrario* dniami roboczymi będą wszystkie dni, które nie są niedzielami i świętami ustawowo uznanymi za dni wolne od pracy⁵. Innymi słowy, o dniu ustawowo wolnym od pracy można mówić jedynie w odniesieniu do takich dni, które zostały uznane za wolne przepisem ustawy, a uregulowanie to ma walor powszechności⁶. W tym miejscu należy też dodać, że każda ustawa, która kształtuje prawa i obowiązki pracowników w zakresie dni wolnych od pracy, stanowi *sui generis* źródło prawa pracy⁷.

Według art. 1 u.d.w.p. dniami wolnymi od pracy są:

1. Następujące dni:

- a) 1 stycznia – Nowy Rok,
- b) 6 stycznia – Święto Trzech Króli (od 2011 r.),
- c) pierwszy dzień Wielkiej Nocy,
- d) drugi dzień Wielkiej Nocy,
- e) 1 maja – Święto Państwowe,
- f) 3 maja – Święto Narodowe Trzeciego Maja,
- g) pierwszy dzień Zielonych Świątek,
- h) dzień Bożego Ciała,
- i) 15 sierpnia – Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny,
- j) 1 listopada – Wszystkich Świętych,
- k) 11 listopada – Narodowe Święto Niepodległości,
- l) 25 grudnia – pierwszy dzień Bożego Narodzenia,
- m) 26 grudnia – drugi dzień Bożego Narodzenia,

2. Niedziele.

Do dni wolnych od pracy należą również święta branżowe (Dzień Nauczyciela, Górnika itp.) lub zakładowe, określone w układach zbiorowych pracy, regulaminach

² DzU 1951 nr 4, poz. 28, ze zm. (dalej: u.d.w.p.).

³ Tekst jednolity; DzU 1998 nr 21, poz. 94, ze zm. (dalej: k.p.).

⁴ DzU 2005 nr 231, poz. 1965, ze zm. (dalej u.g.w.s.w.).

⁵ A.M. Świątkowski, *Kodeks pracy. Komentarz 2012*, „Legalis/el”; pismo Głównego Inspektoratu Pracy z 1 marca 2010 r., GPP-517-4560-14-1/10/PE/RP, „Lex/el” nr 205316.

⁶ Postanowienie Sądu Najwyższego (dalej SN) z 11 lutego 2009 r., V CZ 5/09, „Lex” nr 746189; analogicznie wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego (dalej NSA) z 30 marca 2006 r., II GSK 401/05, „Lex” nr 197607.

⁷ Wyrok SN z 29 stycznia 2008 r., I PK 196/07, „Lex” nr 399783.

pracy, czy też zarządzeniach pracodawcy⁸. Zatem wymienione dni ustawowo wolne od pracy ograniczają pracodawcę w „manipulowaniu” rozkładem czasu pracy, natomiast w pozostałym zakresie decyzja w sprawie ustalenia innych dni wolnych od pracy należy do pracodawcy, który może to uczynić samodzielnie lub w porozumieniu ze związkami zawodowymi⁹. Należy jednak pamiętać, że „branżowe» i «zakładowe» dni wolne przysługują niezależnie od gwarantowanej minimalnej liczby dni wolnych wynikających z reguły organizacji czasu pracy w przeciętnie pięciodniowym tygodniu pracy¹⁰. Warto dodać, że przepis art. 151⁹ § 1 k.p. wprowadza zakaz pracy w dni ustawowo wolne od pracy, a zatrudnianie pracowników w tych dniach w innych przypadkach niż określone w art. 151¹⁰ k.p. stanowić będzie wykroczenie z art. 281 pkt 5 k.p. Jak trafnie podnosi Wiącek: „istotą gwarantowanego w art. 66 ust. 2 Konstytucji prawa do dni wolnych od pracy jest uprawnienie pracownika do nieświadczenia pracy w tym dniu, co oznacza, że pracownik nie ma obowiązku pracy w dniu wolnym, a to jednoznacznie przesądza o zakazie zatrudniania pracowników w dni wolne od pracy¹¹”.

Na podstawie tej regulacji ustawowej należy stwierdzić, że wszystkie niedziele i wskazane wcześniej święta będą dniami wolnymi od pracy dla ogółu pracowników w Polsce¹². Natomiast terminy świąt, z wyjątkiem świąt¹³ i niedziel w Kościele katolickim, które co do zasady pokrywają się ze świętami religijnymi¹⁴, przypadającymi w dni określone w ustawie o dniach wolnych od pracy, dla kościołów¹⁵ i innych związków wyznaniowych są często odmiennie określone ustawami regulującymi ich stosunek do państwa polskiego¹⁶. Jednakże ich celem, jak trafnie podnosi Mielczarek, jest urzeczywistnienie dwóch zasadniczych dążeń: prawa pracownika do wypoczynku i wypełnienia konstytucyjnej wolności religii¹⁷.

⁸ W. Uziak, [w:] U. Jackowiak, M. Piankowski, J. Stelina, W. Uziak, A. Wypych-Żywicka, M. Zieleniecki, *Kodeks pracy z komentarzem 2004*, „Lex/el”; W. Muszalski, [w:] *Kodeks pracy. Komentarz 2013*, red. W. Muszalski, G. Goździewicz, W. Muszalski, M. Nałęcz, W. Patulski, A. Kamińska-Pietnoczko, K. Walczak, „Legalis/el”.

⁹ Ł. Pisarczyk, [w:] *Kodeks pracy. Komentarz 2011*, red. L. Florek, R. Celeda, K. Gonera, G. Goździewicz, A. Hintz, A. Kijowski, Ł. Pisarczyk, J. Skoczyński, B. Wagner, T. Zieliński, „Lex/el”.

¹⁰ W. Muszalski, [w:] *Kodeks pracy. Komentarz 2013*.

¹¹ A. Wiącek, *Praca w handlu i usługach w niedziele i święta – problem nadal aktualny*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2013/10, s. 28–36.

¹² K. Stefański, *Problem świąt przypadających w dni wolne od pracy wynikające z pięciodniowego tygodnia pracy*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2010/12, s. 16 i n.

¹³ B. Rakoczy, *Ustawa o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Polsce. Komentarz 2008*, „Lex/el”.

¹⁴ M.A. Mielczarek, *Dyferencjacja rytualna katolicyzmu a prawo pracownika do wolności religijnej*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2010/10, s. 23 i n.

¹⁵ Według doktryny „kościół to szczególna nazwa związku wyznaniowego, zwykle oznaczająca, iż opiera się on na doktrynie chrześcijańskiej (ale związek wyznaniowy sam decyduje o swojej nazwie i nie musi tej cechy uwzględniać)” – B. Banaszek, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz 2009*, „Legalis/el”.

¹⁶ *Kodeks pracy. Komentarz. Ustawy towarzyszące z orzecznictwem. Europejskie prawo pracy z orzecznictwem 2014*, red. K. Jaśkowski, E. Maniewska, t. I, „Lex/el”.

¹⁷ M.A. Mielczarek, *Realizacja wolności religijnej w zatrudnieniu pracowniczym*, Difin, Warszawa 2013, s. 230.

3. ZWOLNIENIE OD PRACY Z TYTUŁU ŚWIĄT RELIGIJNYCH W KOŚCIOŁACH I ZWIĄZKACH WYZNANIOWYCH

Zgodnie z art. 25 ust. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej¹⁸ stosunki między Rzeczpospolitą Polską a innymi kościołami oraz związkami wyznaniowymi określają ustawy uchwalone na podstawie umów zawartych przez Radę Ministrów z ich właściwymi przedstawicielami¹⁹. Innymi słowy – ustawa zasadnicza reguluje, że stosunki państwa z niekatolickimi kościołami i związkami wyznaniowymi będą regulowane w drodze ustawowej. Również w doktrynie można przeczytać, że „związkom wyznaniowym Konstytucja gwarantuje równouprawnienie bez względu na formę prawną regulacji ich stosunków z państwem (art. 25 ust. 1). Oznacza to, że wszystkie związki wyznaniowe znajdujące się w takiej samej sytuacji muszą być wyposażone w takie same uprawnienia. Powinny mieć takie same formalnoprawne możliwości rozwoju i funkcjonowania”²⁰.

Prawo do zwolnień od pracy w celu obchodzenia kultu religijnego²¹ w dniu świątecznym przypadającym w każdym tygodniu w dniu innym niż niedziela, czy też celebrowania innych świąt, niepokrywających się z dniami ustawowo wolnymi od pracy oraz zwolnień w celu obowiązkowej modlitwy w ciągu dnia²² przewidują również ustawy dotyczące statusu prawnego poszczególnych kościołów i związków wyznaniowych²³.

Dla wiernych należącym do Kościoła katolickiego w świetle art. 9 ust. 1 Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską z 28 lipca 1993 r.²⁴ oraz art. 17 ust. 1 ustawy z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej²⁵ wolne od pracy są niedziele i następujące święta katolickie (dni świąteczne):

- a) 1 stycznia – uroczystość Świętej Bożej Rodzicielki Maryi (dzień Nowego Roku),
- b) 6 stycznia – Święto Trzech Króli,
- c) drugi dzień Wielkiej Nocy,
- d) dzień Bożego Ciała,

¹⁸ Ustawa z 2 kwietnia 1997 r., DzU 1997 nr, 78, poz. 483, ze zm.

¹⁹ Należy za Olszówką powtórzyć, że umowa nie jest źródłem prawa, ponieważ „ustrojodawca, formułując przedmiotowo i podmiotowo zamknięty katalog źródeł prawa powszechnie obowiązującego, przesądził jednoznacznie, że nie jest nim umowa, a wyłącznie ustawa wyznaniowa” – M. Olszówka, *Zawieranie umów i uchwalanie ustaw o których mowa w art. 25 ust. 5 Konstytucji RP*, „Przegląd Sejmowy” 2010/6, s. 49.

²⁰ P. Borecki, *Położenie prawne wyznawców islamu w Polsce*, „Państwo i Prawo” 2008/1, s. 72.

²¹ „Przez kult religijny należy rozumieć ogół zewnętrznych działań podejmowanych przez człowieka religijnego służących bezpośrednio wyrażeniu jego czci dla przedmiotu jego wiary (Boga, Absolutu, bóstwa, bóstw, świętych postaci, świętych przedmiotów, innych upostaciowień *sacrum*, innych obiektów wiary religijnej)” – A. Czohara, T.J. Zieliński, *Ustawa o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Polsce. Komentarz 2011*, „Lex/el”.

²² Z. Hajn, *Prawo pracowników należących do mniejszości wyznaniowych do zwolnień od pracy w celu uprawiania kultu religijnego*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2007/2, s. 117.

²³ A. Martuszewicz, K. Piecyk, *Urlopy pracownicze i inne zwolnienia od pracy 2010*, „Lex/el”; K. Piecyk, *Zwolnienia od pracy z tytułu świąt religijnych*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2010/4, s. 38–39; M.A. Mielczarek, *Wolność wyznania a realizacja stosunku pracy*, „Studia Prawno-Ekonomiczne”, 2005/LXXII, s. 129 i n.

²⁴ DzU 1998 nr 51, poz. 318.

²⁵ Tekst jednolity: DzU 2013, poz. 1169.

- e) 15 sierpnia – uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny,
- f) 1 listopada – dzień Wszystkich Świętych,
- g) 25 grudnia – pierwszy dzień Bożego Narodzenia,
- h) 26 grudnia – drugi dzień Bożego Narodzenia.

Wierni Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego, zgodnie z art. 11 ust. 2 ustawy z 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej²⁶, mają prawo do zwolnienia od pracy na czas święta adwentystycznego, to jest od zachodu słońca w piątek do zachodu słońca w sobotę.

Osoby należące do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, zgodnie z art. 14 ust. 1 ustawy z 4 lipca 1991 r. o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego²⁷, mają prawo do obchodzenia świąt prawosławnych również według kalendarza juliańskiego w następujące dni:

- a) 7 stycznia – pierwszy dzień Bożego Narodzenia,
- b) 8 stycznia – drugi dzień Bożego Narodzenia,
- c) 19 stycznia – Chrzest Pański,
- d) 7 kwietnia – Zwiastowanie Najświętszej Maryi Panny,
- e) drugi dzień Wielkiej Nocy,
- f) 19 sierpnia – Przemienienie Pańskie,
- g) 28 sierpnia – Zaśnięcie Najświętszej Maryi Panny.

Wyznawcy Kościoła Chrześcijan Baptystów w Rzeczypospolitej Polskiej, w myśl art. 11 ust. 1 ustawy z 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Chrześcijan Baptystów w Rzeczypospolitej Polskiej²⁸, mają prawo do zwolnień od pracy na czas obejmujący następujące święta religijne nie będące dniami ustawowo wolnymi od pracy:

- a) Wielki Piątek – jako pamiątka śmierci Jezusa Chrystusa,
- b) Święto Wniebowstąpienia Pańskiego.

Osobom należącym do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z art. 14 ustawy z 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej²⁹, przysługuje prawo zwolnienia od pracy w następujące święta ewangelickie nie będące dniami ustawowo wolnymi od pracy:

- a) Wielki Piątek – Pamiątka Śmierci Chrystusa Pana,
- b) Święto Wniebowstąpienia Chrystusa Pana,
- c) 31 października – Święto Reformacji.

Wierni Kościoła Ewangelicko-Metodystycznego w Rzeczypospolitej Polskiej, w myśl art. 12 ust. 1 ustawy z 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Metodystycznego w Rzeczypospolitej Polskiej³⁰, mają prawo do zwolnień od pracy na czas obejmujący następujące święta religijne nie będące dniami ustawowo wolnymi od pracy:

- a) Wielki Piątek – Dzień Ukrzyżowania Chrystusa Pana,
- b) Wniebowstąpienie Chrystusa Pana.

²⁶ DzU 1995 nr 97, poz. 481, ze zm. (dalej: u.s.p.k.a.d.ś.r.p.).

²⁷ DzU 1991 nr 66, poz. 287, ze zm. (dalej: u.s.p.p.a.k.p.).

²⁸ DzU 1995 nr 97, poz. 480, ze zm.

²⁹ DzU 1994 nr 73, poz. 323, ze zm.

³⁰ DzU 1995 nr 97, poz. 479, ze zm.

Osobom należącym do Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z art. 14 ustawy z 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w Rzeczypospolitej Polskiej³¹, przysługuje prawo zwolnienia od pracy w:

- a) Wielki Piątek,
- b) Święto Wniebowstąpienia.

Wierni Kościoła Katolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej, na podstawie art. 9 ustawy z 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej³², mają prawo do zwolnień od pracy na zasadach określonych w odrębnych przepisach na czas świąt religijnych w dniach:

- a) 2 sierpnia – Objawienie Dzieła Wielkiego Miłosierdzia,
- b) 23 sierpnia – Święto Krwi Przenajdroższej Pana Jezusa i Ofiary Mateczki.

Wyznawcy Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z art. 9 ustawy z 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej³³, mają prawo do zwolnień od pracy na czas święta religijnego w dniu:

- a) 2 sierpnia – będącego pamiętką objawienia Dzieła Wielkiego Miłosierdzia.

Członkowie Kościoła Zielonoświątkowego w Rzeczypospolitej Polskiej, na podstawie art. 12 ust. 1 ustawy z 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Zielonoświątkowego w Rzeczypospolitej Polskiej³⁴, mają prawo do zwolnień od pracy na czas obejmujący następujące święta religijne nie będące dniami ustawowo wolnymi od pracy:

- a) Wielki Piątek,
- b) Wniebowstąpienie Pańskie,
- c) drugi dzień Pięćdziesiątnicy.

Osoby należące do gmin żydowskich, w świetle art. 11 ust. 1 ustawy z 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej³⁵, mają prawo do zwolnień od pracy³⁶ na czas obejmujący następujące święta religijne, nie będące dniami ustawowo wolnymi od pracy:

- a) Nowy Rok – 2 dni,
- b) Dzień Pojednania – 1 dzień,
- c) Święto Szłasów – 2 dni,
- d) Zgromadzenie Ósmego Dnia – 1 dzień,
- e) Radość Tory – 1 dzień,
- f) Pesach – 4 dni,
- g) Szawuot – 2 dni.

Ponadto według art. 11 ust. 3. u.s.p.g.w.ż. osobom należącym do gmin żydowskich przysługuje prawo zwolnienia od pracy na czas szabasu trwającego od zachodu słońca w piątek do zachodu słońca w sobotę.

³¹ DzU 1994 nr 73, poz. 324, ze zm.

³² DzU 1997 nr 41, poz. 252, ze zm.

³³ DzU 1997 nr 41, poz. 253, ze zm.

³⁴ DzU 1997 nr 41, poz. 254, ze zm.

³⁵ DzU 1997 nr 41, poz. 251, ze zm. (dalej: u.s.p.g.w.ż.).

³⁶ Szerzej A. Czohara, J. Zieliński, *op. cit.*

Zwolnienia od pracy na obchodzenie świąt religijnych nie przewidują przepisy³⁷:

a) rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 22 marca 1928 r. o stosunku Państwa do Wschodniego Kościoła Staroobrzędowego, nie posiadającego hierarchii duchownej³⁸,

b) ustawy z 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Karaimskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej³⁹,

c) ustawy z 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej⁴⁰,

d) ustawy z 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Polskokatolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej⁴¹.

4. PRAWO DO ZWOLNIENIA OD PRACY WEDŁUG USTAWY Z 17 MAJA 1989 R. O GWARANCJACH WOLNOŚCI SUMIENIA I WYZNANIA

W myśl art. 42 ust. 1 u.g.w.s.w. osoby należące do kościołów i innych związków wyznaniowych, których święta religijne nie są dniami ustawowo wolnymi od pracy, mogą na własną prośbę uzyskać zwolnienie od pracy na czas niezbędny do obchodzenia tych świąt, zgodnie z wymogami wyznawanej przez siebie religii⁴².

Z przepisu art. 42 u.g.w.s.w. nie wynika wprost, czy zwolnienie od pracy przysługuje wszystkim kościołom i związkom wyznaniowym, czy tylko tym o uznanym statusie prawnym. Jednakże mając na uwadze „sens konstytucyjnej zasady równouprawnienia związków wyznaniowych da się, mówiąc w największym skrócie, sprowadzić do stosowania zasady «skoro jeden to i drugi», co często będzie miało postać wniosku *a maiore ad minus*, tzn. skoro jeden ze związków wyznaniowych ma prawo do czegoś przez wzgląd na to, że jest właśnie związkiem wyznaniowym, to również inny związek wyznaniowy (niezależnie od różnic faktycznych, jakie istnieją między nimi) również powinien mieć takie samo prawo do tego samego”⁴³.

Konstatując tę część rozważań, należy podkreślić, że z zasady równouprawnienia wszystkich kościołów i związków wyznaniowych wynika prawo do realizacji ich funkcji religijnych, a przede wszystkim uznania ich tożsamej swobody w kwestiach doktrynalnych, kultowych, posług religijnych itp.⁴⁴. Innymi słowy – „respekt dla gwarancji wolności sumienia i wyznania wymaga m.in. tworzenia takich warunków prawnych, które nie będą blokowały możliwości urzeczywistnienia własnych przekonań jednostki”⁴⁵.

³⁷ Zob. B. Lenart, *Zwolnienia od pracy z tytułu świąt religijnych*, „Służba Pracownicza” 2005/1, s. 10.

³⁸ DzU 1928 nr 38, poz. 363, ze zm.

³⁹ DzU 1936 nr 30, poz. 241, ze zm.

⁴⁰ DzU 1936 nr 30, poz. 240, ze zm.

⁴¹ DzU 1995 nr 97, poz. 482, ze zm.

⁴² Osoby niepełnoletnie mogą korzystać z prawa określonego w ust. 1 art. 42 u.g.w.s.w. na wniosek swych rodziców bądź opiekunów prawnych – art. 42 ust. 2 u.g.w.s.w.

⁴³ J. Szymanek, *Konstytucyjna zasada równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych*, „Studia Prawnicze” 2009/1–2, s. 161.

⁴⁴ B. Banaszek, *op. cit.*

⁴⁵ M. Safjan, *Wyzwania dla państwa prawa*, „Lex/el”; analogicznie – M.A. Mielczarek, *op. cit.*, s. 250–251.

Wyznawca danego kościoła, czy też związku wyznaniowego, uzyskuje prawo do zwolnienia od pracy na czas celebrowania swojego święta religijnego na własny wniosek. Zatem pracodawca w świetle art. 42 u.g.w.s.w. po wpłynięciu do niego takiego pisma zobligowany jest do udzielenia pracownikowi zwolnienia od pracy. Innymi słowy, wniosek pracownika ma wiążący charakter, co oznacza, że pracodawca jest zobligowany do udzielenia zwolnienia, gdyż „w przeciwnym wypadku mielibyśmy do czynienia z naruszeniem zakazu dyskryminacji pracowników ze względu na religię lub wyznanie”⁴⁶.

Zwolnienie od pracy może być udzielone pod warunkiem odpracowania czasu zwolnienia, bez prawa do dodatkowego wynagrodzenia za pracę w dni ustawowo wolne od pracy lub pracę w godzinach nadliczbowych⁴⁷. Zatem z art. 42 u.g.w.s.w. wynika prawo pracownika do zwolnienia, „którego realizację pracodawca może uzależnić od odpracowania czasu tego zwolnienia”⁴⁸.

W myśl przepisów wykonawczych do art. 42 ust. 4 u.g.w.s.w., to jest § 1 ust. 1 rozporządzenia Ministrów Pracy i Polityki Socjalnej oraz Edukacji Narodowej z 11 marca 1999 r. w sprawie zwolnień od pracy lub nauki osób należących do kościołów i innych związków wyznaniowych w celu obchodzenia świąt religijnych nie będących dniami ustawowo wolnymi od pracy⁴⁹ pracownik należący do kościoła lub innego związku wyznaniowego, którego święta religijne nie są dniami ustawowo wolnymi od pracy, prośbę o udzielenie zwolnienia od pracy, o którym mowa w art. 42 ust. 1 u.g.w.s.w., powinien zgłosić pracodawcy co najmniej 7 dni przed dniem zwolnienia⁵⁰. Zatem nieuprawnione jest twierdzenie, że jeżeli pracownik uchybi siedmiodniowemu terminowi do poinformowania pracodawcy, udzielenie zwolnienia pozostaje w zupełności w gestii pracodawcy⁵¹. Wydaje się jednak, że jest to wyłącznie termin instrukcyjny, a ponadto według Hajna „kluczowe dla wyjaśnienia charakteru rozważanego prawa art. 42 ust. 1 ustawy z dnia 1898 r., nie stanowi, że pracodawca może udzielić zwolnienia na prośbę pracownika, lecz że pracownik może na własną prośbę uzyskać zwolnienie od pracy”⁵².

Zgodnie z § 2 ust. 2 r.m.p.p.s.e.n. przepisu ust. 1 tego aktu wykonawczego nie stosuje się w razie świąt religijnych przypadających w określonym dniu każdego tygodnia, na przykład w biblijną sobotę (szabat)⁵³. W celu umożliwienia pracownikowi obchodzenia

⁴⁶ M.A. Mielczarek, *op. cit.*, s. 251.

⁴⁷ Art. 42 ust. 3 u.g.w.s.w.

⁴⁸ Z. Hajn, *op. cit.*, s. 121; M.A. Mielczarek, *op. cit.*, s. 251.

⁴⁹ DzU 1999 nr 26, poz. 235. (dalej: r.m.p.p.s.e.n.).

⁵⁰ Ponadto pracodawca zawiadamia pracownika o warunkach odpracowania zwolnienia nie później niż 3 dni przed dniem zwolnienia – § 1 ust. 1 r.m.p.p.s.e.n.

⁵¹ J. Skrobisz, *Zwolnienia do pracy – praktyczny poradnik*, „Serwis Prawno-Pracowniczy” 2010/2 (738), s. 55; analogicznie A. Martuszewicz, K. Piecyk, *Urlopy...*, „Lex/el”; K. Piecyk, *Zwolnienia...*, *op. cit.*, s. 39.

⁵² Z. Hajn, *op. cit.*, s. 120; analogicznie M.A. Mielczarek, *op. cit.*, s. 26.

⁵³ Sobota (szabat, szabas) to święto religijne, kultywowane nie tylko przez wyznawców Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej, ale także między innymi przez wiernych Gmin Wyznaniowych Żydowskich, Kościoła Baptistów Dnia Siódmego, Kościoła Chrześcijan Dnia Siódmego czy części Kościoła Zielonoświątkowego, a także niektórych innych wspólnot protestanckich. Warto w tym miejscu zauważyć, że w czwartym przykazaniu biblijnym (Dekalogu) znajduje się nakaz Boży do święcenia soboty (szabatu, szabasu), a nie niedzieli – tak między innymi w Biblii Tysiąclecia, Biblii Warszawskiej, Biblii Gdańskiej, Biblii ks. Jakuba Wujka, Biblii King James Version, Biblii Lutra; I. Nowak, *Wolność jednostki w zakresie przekonań*

tych świąt pracodawca, na prośbę pracownika, ustala dla niego indywidualny rozkład czasu pracy. Słusznie zatem wskazuje Mielczarek, twierdząc, że „wymóg złożenia wniosku przez pracownika i odpowiedzi pracodawcy w terminach określonych w rozporządzeniu nie dotyczy świąt religijnych przypadających w określonym dniu każdego tygodnia (np. szabat); poprzednio obowiązujące rozporządzenie stanowiło o jego stosowaniu, co wydaje się raczej błędem redakcyjnym. W tym przypadku w celu umożliwienia pracownikowi obchodzenia tych świąt pracodawca, na prośbę pracownika, ustala dla niego indywidualny rozkład czasu pracy”⁵⁴.

Jak już zaznaczono, mimo że status wiernych należących do Wschodniego Kościoła Staroobrzędowego, Karaimskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej, Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz Kościoła Polskokatolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej uregulowano odrębnymi aktami prawnymi, to nie przewidują one zwolnienia od pracy dla swych wyznawców na obchodzenie świąt religijnych. Jednakże zgodnie z art. 42 u.g.w.s.w. „osoby należące do kościołów” [również wymienionych wcześniej – przyp. autora], których święta religijne nie są dniami ustawowo wolnymi od pracy, mogą na własną prośbę uzyskać zwolnienie od pracy na czas niezbędny do obchodzenia tych świąt, zgodnie z wymogami wyznawanej przez siebie religii.

Znaczenie ustawy z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania jest nie do przecenienia, ponieważ większość aktów prawnych normujących status poszczególnych kościołów do państwa polskiego odsyła – bezpośrednio lub pośrednio – do niej w zakresie zwolnień od pracy, wskazując jednocześnie, że wyznawcom tej religii, przysługuje prawo do zwolnienia od pracy w dniu ich święta⁵⁵. I tak:

a) zgodnie z art. 11 ust. 2 ustawy z 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Chrześcijan Baptystów w Rzeczypospolitej Polskiej zwolnienie od pracy, w odniesieniu do świąt religijnych, następuje na zasadach określonych powszechnie obowiązującymi przepisami prawa;

b) według art. 14 ustawy z 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej osobom należącym do Kościoła przysługuje prawo zwolnienia od pracy w święta ewangelickie na warunkach określonych w ustawie z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania;

c) według art. 12 ust. 2 ustawy z 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego w Rzeczypospolitej Polskiej, w odniesieniu do świąt religijnych, wiernym przysługuje prawo do zwolnienia od pracy na zasadach określonych w powszechnie obowiązujących przepisach prawa;

d) według art. 14 ustawy z 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w Rzeczypospolitej Polskiej osobom należącym do Kościoła przysługuje prawo zwolnienia od pracy w okresie ich świąt na warunkach określonych w ustawie z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania;

religijnych i światopoglądowych a zwolnienie od pracy i nauki z tytułu święta religijnego – soboty (szabatu, szabasu), „Przegląd Prawa Publicznego” 2013/1, s. 19–36; idem, *Prawo do nauki a święta religijne mniejszości wyznaniowych na gruncie ustawy o systemie oświaty*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2014/5, s. 41 i n.

⁵⁴ M.A. Mielczarek, *op. cit.*, s. 253–254.

⁵⁵ Z. Hajn, *Prawo...*, *op. cit.*, s. 121.

e) według art. 9 ustawy z 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej, na czas świąt religijnych, wierni mają prawo do zwolnień od pracy na zasadach określonych w odrębnych przepisach;

f) według art. 9 ustawy z 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej, na czas święta religijnego, wierni Kościoła mają prawo do zwolnień od pracy na zasadach określonych w odrębnych przepisach;

g) w świetle art. 12 ust. 2 ustawy z 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Zielonoświątkowego w Rzeczypospolitej Polskiej wiernym przysługuje zwolnienie od pracy w odniesieniu do świąt religijnych na zasadach określonych w powszechnie obowiązujących przepisach prawa;

h) na podstawie art. 11 ust. 3 ustawy z 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej osobom należącym do gmin żydowskich, na czas obchodzenia ich świąt, przysługuje prawo zwolnienia od pracy na zasadach określonych w odrębnych przepisach.

5. INDYWIDUALNY ROZKŁAD CZASU PRACY – AKTUALNE PROBLEMY WYZNAWCÓW KOŚCIOŁA ADWENTYSTÓW DNIA SIÓDMEGO W POLSCE

Zgodnie z art. 11 ust. 1 u.s.p.k.a.d.ś.r.p. świętem adwentystycznym jest sobota, a wierni Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Polsce⁵⁶ mają prawo do zwolnienia od pracy na czas święta adwentystycznego, to jest od zachodu słońca w piątek do zachodu słońca w sobotę (art. 11 ust. 2 u.s.p.k.a.d.ś.r.p.). Na prośbę pracownika złożoną na początku okresu zatrudnienia lub w jego trakcie, nie później jednak niż 7 dni przed dniem zwolnienia, zakład pracy [pracodawca – przyp. autora] ustala dla niego indywidualny rozkład czasu pracy (art. 11 ust. 3 u.s.p.k.a.d.ś.r.p.). Tym samym po złożeniu stosownego wniosku o obchodzenie święta adwentystycznego pracodawca związany takim „zgłoszeniem” ustala pracownikowi indywidualny rozkład czasu pracy.

Jak trafnie zauważono w literaturze przedmiotu, wiernym Kościoła ADS przysługuje „mocniejsze uprawnienie” niż wynikające z art. 42 u.g.w.s.w., ponieważ zgodnie z normą prawną wynikającą z art. 11 u.s.p.k.a.d.ś.r.p. uzyskanie zwolnienia na czas święta adwentystycznego – soboty – nie jest i nie może być uzależnione od obowiązku odpracowania czasu zwolnienia⁵⁷. Tym samym wyznawcom Kościoła ADS przysługuje tak zwane „zwolnienie bezwarunkowe”⁵⁸. Innymi słowy, po złożeniu przez wyznawcę Kościoła ADS stosownego wniosku⁵⁹ o obchodzenie święta adwentystycznego zakład pracy [pracodawca – przyp. autora] ustala dla nich indywidualny rozkład czasu pracy⁶⁰. Wobec tego „obowiązek pracodawcy wprowadzenia indywidualnego rozkładu czasu pracy w interesie pracownika może wynikać [...] z przepisów szczególnych, których przykładem są regulacje gwarantujące swobodę kultu religijnego [tak właśnie art. 11 ust.

⁵⁶ Dalej: Kościoła ADS.

⁵⁷ Z. Hajn, *op. cit.*, s. 121.

⁵⁸ *Ibidem*, s. 123.

⁵⁹ Tym samym „wystarczającą podstawą do udzielenia pracownikowi zwolnienia od pracy w celu obchodzenia świąt jest wniosek pracownika” – B. Lenart, *op. cit.*, s. 9–10; K. Piecyk, *op. cit.*, s. 38.

⁶⁰ M.A. Mielczarek, *op. cit.*, s. 254.

u.s.p.k.a.d.ś.r.p. – przyp. autora]. Przepisy te umożliwiają przerwanie pracy w dni lub części dni, które dla wyznawców poszczególnych religii mają charakter świąteczny. Dotyczy to zarówno najważniejszych świąt religijnych, niebędących w Polsce dniami wolnymi od pracy, jak również dni świątecznych przypadających w ramach każdego tygodnia w innym dniu niż niedziela”⁶¹.

Zaprezentowane wywody prowadzą do konkluzji, że przywołane akty prawne wraz z poglądami prezentowanymi w doktrynie nie przewidują możliwości odmowy przez pracodawcę zwolnienia wyznawców Kościoła ADS od pracy na czas obchodzenia święta religijnego – soboty (szabatu, szabasu)⁶². Innymi słowy, wierni Kościoła ADS (zgodnie z art. 11 ust 1 i 2 u.s.p.k.a.d.ś.r.p.) mają prawo do zwolnienia od pracy na czas święta adwentystycznego, czyli od zachodu słońca w piątek do zachodu słońca w sobotę, a „pracodawca jest obowiązany przez prawo uczynić zadość prośbie uprawnionego wnioskodawcy”⁶³.

Podkreślić należy, że przywołane przepisy prawne ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz poglądy przedstawicieli piśmiennictwa prowadzą do wniosku, że ciężar ustalenia indywidualnego rozkładu czasu pracy spoczywa na pracodawcy⁶⁴. Zatem pracownik nie może być *ex lege* obciążony takim obowiązkiem, gdyż nie jest w stanie, chociażby pod względem organizacyjnym, znać rozkładu czasu pracy innych pracowników. Nie oznacza to jednak, że pracownik nie powinien współpracować z pracodawcą w tym zakresie. Nota bene pracodawca, próbując przerzucić na pracownika (wyznawcę Kościoła ADS) obowiązek ustalenia indywidualnego rozkładu czasu pracy, w sytuacji gdy ten ostatni odmówi – nie może z nim rozwiązać stosunku pracy zawartego na podstawie umowy o pracę (niezależnie jakiego rodzaju) albo żądać, aby wyraził zgodę na obniżenie wymiaru pełnego etatu, na przykład do 7/8. Pracodawca nie może również żądać od pracownika – wyznawcy Kościoła ADS, aby ten w celu celebrowania swojego święta korzystał z urlopu na żądania lub urlopu bezpłatnego, ponieważ urlop jest prawem pracownika i zawsze będzie wynikał z inicjatywy tego ostatniego. Niedopuszczalne jest także, aby wyznawca Kościoła ADS, który ma już pisemną zgodę pracodawcy na obchodzenie swojego święta religijnego, w wypadku gdy nastąpi personalna zmiana na stanowisku dyrektora (kierownika itp.) danej jednostki, musiał ponownie występować o jej wyrażenie⁶⁵.

Mogą się zdarzyć sytuacje, kiedy pracodawcy trudno będzie ustalić indywidualny rozkład czasu pracy dla wyznawcy Kościoła ADS w taki sposób, aby zrównoważyć jego nieobecności poprzez odpracowanie z powodu kultywowania święta adwentystycznego (soboty), zgodnie z wymogami wyznawanej przez niego religii. Uwzględniając to, można

⁶¹ *Czas pracy 2011...*

⁶² I. Nowak, *Wolność...*, s. 19 i n.

⁶³ A. Czohara, T.J. Zieliński, *op. cit.*; pismo Departamentu Prawnego Głównego Inspektoratu Pracy z 29 sierpnia 2014 r., GNP-501-4560-169-1/14PE.

⁶⁴ Pogląd ten potwierdzają również przedstawiciele Departamentu Prawnego Głównego Inspektoratu Pracy, według których „z brzmienia przepisu [art. 11 u. ADS – przypis autora] wynika, że ustalenie indywidualnego rozkładu czasu pracy jest obowiązkiem pracodawcy i – co za tym idzie – w sytuacji gdy pracownik taki wniosek złoży, pracodawca jest nim związany” – K. Piecyk, *op. cit.*, s. 38; analogiczne spostrzeżenia czynią przedstawiciele Ministerstwa Gospodarki i Pracy (obecnie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej) – B. Lenart, *op. cit.*, s. 9–10.

⁶⁵ Pismo Departamentu Prawa Pracy w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej z 2 lipca 2014 r., DPR-053-560/TW/ZN/2014.

postawić zapytanie, czy wiernym Kościoła ADS przysługuje wynagrodzenia za tę „absencję”? Pytanie jest o tyle zasadne, że w ustawie z 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej normodawca nie uregulował, jak to uczynił na przykład w art. 14 ust. 2 ustawy z 4 lipca 1991 r. o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (wiernym tego obrządku przysługuje zwolnienie od pracy bez prawa do wynagrodzenia, jeżeli święta te nie są dniami ustawowo wolnymi od pracy)⁶⁶. Zatem można zasadnie wnioskować, że gdyby ustawodawca chciał uregulować zwolnienie od pracy bez prawa do wynagrodzenia dla wyznawców Kościoła ADS, to dałby temu z pewnością wyraz wprost w postaci jednoznacznie sformułowanych przepisów prawnych i formie do tego przewidzianej (ustawowej), tak jak uczynił to w odniesieniu do wyznawców na przykład Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego. Tymczasem prawodawca poprzestał jedynie na zwrocie, że „wierni tego kościoła mają prawo do zwolnienia od pracy na czas swego święta, to jest od zachodu słońca w piątek do zachodu słońca w sobotę”. Zatem wnioskować należy, że jako niedopuszczalną należy uznać rozszerzającą interpretację (wykładnię), pozbawiającą wyznawców (wiernych) Kościoła ADS prawa do wynagrodzenia. Dla przykładu: aktorom – wyznawcom Kościoła ADS pracującym na przykład w teatrach, operach itp., biorąc pod uwagę, że spektakle odbywają się także w soboty, nie zawsze można zgodnie z charakterem i rodzajem wykonywanej pracy i obowiązującym systemem czasu pracy ustalić taki indywidualny rozkład czasu pracy, który w 100% „bilansowałby” ich nieobecności z powodu kultywowania święta (soboty). Jednakże jak się wydaje, pozbawienie ich wynagrodzenia, w sytuacji gdy prawodawca *expressis verbis* na to nie zezwala, byłoby zastosowaniem „swoistej sankcji” i działaniem niezgodnym z przepisami powszechnie obowiązującego prawa w Rzeczypospolitej Polskiej, z Konstytucją RP na czele – o regulacji unijnej nie wspominając⁶⁷ – a ponadto spełniałoby znamiona szeroko rozumianej dyskryminacji ze względu na religię lub wyznanie⁶⁸. Zatem wydaje się, że nieuprawnione byłoby domniemanie pozbawienia wiernych Kościoła ADS prawa do wynagrodzenia z powodu świętowania ustawowo im zagwarantowanego dnia kultu religijnego, ponieważ brak jasnej, precyzyjnej i jednoznacznej podstawy prawnej w przepisach obowiązującego prawa. Należy także pamiętać, że na podstawie analogii nie wolno tworzyć nowych stanów prawnych, co oznacza, że milczenie ustawodawcy w zakresie prawa do wynagrodzenia w okresie

⁶⁶ „Udzielenie bezpłatnego zwolnienia od pracy nie jest zatem uwarunkowane odpracowaniem czasu takiego zwolnienia. Przepisy ww. ustawy nie zawierają także żadnego odesłania do przepisów powszechnie obowiązujących. W konsekwencji pracownik korzystający z bezpłatnego zwolnienia od pracy straci część wynagrodzenia. Wydaje się zatem, że powyższa regulacja ma charakter szczególnie wobec regulacji powszechnie obowiązującej, uzależniającej korzystanie ze zwolnienia od pracy od odpracowania czasu zwolnienia, co w konsekwencji gwarantuje pracownikowi zachowanie prawa do wynagrodzenia w pełnej wysokości” – odpowiedź sekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji – z upoważnienia prezesa Rady Ministrów – na interpelację nr 4994 z 10 października 2008 r., orka2.sejm.gov.pl.

⁶⁷ Informacja o działalności Rzecznika Praw Obywatelskich w roku 2012 wraz z uwagami o stanie przestrzegania wolności i praw człowieka i obywatela, Warszawa, 18 kwietnia 2013 r., druk nr 345, www.sejmometr.pl.

⁶⁸ Zob. także M.A. Mielczarek, *Zakaz dyskryminacji w dostępie i korzystaniu z usług oraz instrumentów rynku pracy*, [w:] *Bezrobocie i polityka zatrudnienia*, red. Z. Góral, Wolters Kluwer, Warszawa 2013, s. 107 i n.

świętowania przez wyznawców Kościoła ADS nie można uznać za lukę prawną i to nawet wtedy, gdy można byłoby domniemywać błąd legislacyjny. Innymi słowy, nie jest to wypadek luki prawnej, który może uzupełnić organ stosujące prawo, orzecznictwo, a tym bardziej pracodawcy. Ponadto w razie jakichkolwiek wątpliwości co do znaczenia danego przepisu powinien on być wykładany zawsze na korzyść pracownika – w myśl zasady *in dubio pro libertate* – ponieważ zawsze należy się opowiadać za rozwiązaniem uwzględniającym interes podmiotu, któremu przysługuje dane prawo lub wolność, a nie zwiększać zakres ograniczeń w korzystaniu z konstytucyjnych praw i wolności⁶⁹.

W obecnym stanie prawnym brak jest podstaw prawnych do pozbawienia wyznawców Kościoła ADS wynagrodzenia, w sytuacji gdy pracodawca nie ustali indywidualnego rozkładu czasu pracy, który nie pokryje się z nieobecnością z powodu celebrowania święta religijnego. Pamiętać także należy, że w ustawie o stosunku Państwa do Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej brak jest stosownych odesłań – jak w wypadku ustaw regulujących stosunek państwa do kościołów różnych wyznań – do ustawy z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, a także przepisów wykonawczych do tego aktu prawnego, czyli rozporządzenia Ministrów Pracy i Polityki Socjalnej oraz Edukacji Narodowej z 11 marca 1999 r. w sprawie zwolnień od pracy lub nauki osób należących do kościołów i innych związków wyznaniowych w celu obchodzenia świąt religijnych nie będących dniami ustawowo wolnymi od pracy⁷⁰, według których pracownik może uzyskać zwolnienie od pracy na czas niezbędny do obchodzenia świąt religijnych danego wyznania niebędących dniami ustawowo wolnymi od pracy pod warunkiem odpracowania czasu zwolnienia, bez prawa do dodatkowego wynagrodzenia za pracę w godzinach nadliczbowych⁷¹. Oznacza to, że nie można wobec wyznawców Kościoła ADS stosować wprost, ani chociażby odpowiednio przepisów prawnych ustawy z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania wraz z przepisami wykonawczymi.

6. PODSUMOWANIE

Prawo osób przynależących do kościołów i związków wyznaniowych do zwolnienia od pracy w dniu ich święta (świąt) nie jest ukształtowane jednolicie. Obowiązek pracodawcy do zwolnienia pracownika od wykonywania pracy w dniu jego święta religijnego może wynikać między innymi z ustawy o dniach wolnych od pracy, Kodeksu pracy, czy wreszcie z przepisów szczególnych, których przykładem są regulacje gwarantujące swobodę kultu religijnego, na przykład „daty świąt religijnych oraz dni będących dniami świątecznymi w każdym tygodniu określają ustawy regulujące stosunki

⁶⁹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 5 czerwca 2014 r., K 35/11, www.otk.trybunal.gov.pl.

⁷⁰ Rozporządzenie Ministrów Pracy i Polityki Społecznej oraz Edukacji Narodowej z 11 marca 1999 r. w sprawie zwolnień od pracy lub nauki osób należących do kościołów i innych związków wyznaniowych w celu obchodzenia świąt religijnych nie będących dniami ustawowo wolnymi od pracy (DzU 1999 nr 26, poz. 235) nie będzie miało zastosowania do analizowanej sprawy, ponieważ zostało wydane na podstawie upoważnienia ustawowego, to jest art. 42 ust. 4 ustawy z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, a do wiernych Kościoła ADS nie stosuje się *expressis verbis* art. 42 tejże ustawy, ale przepis art. 11 ustawy z 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej.

⁷¹ *Odpowiedź...*, orka2.sejm.gov.pl.

państwa z poszczególnymi kościołami oraz związkami wyznaniowymi”⁷². „Przepisy te umożliwiają przerwanie pracy w dni lub części dni, które dla wyznawców poszczególnych religii mają charakter świąteczny. Dotyczy to zarówno najważniejszych świąt religijnych, niebędących w Polsce dniami wolnymi od pracy, jak również dni świątecznych przypadających w ramach każdego tygodnia w innym dniu niż niedziela”⁷³.

Zgodnie art. 65 ust. 1 Konstytucji RP każdemu zapewnia się wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy, a wszelkie wyjątki muszą być określone w drodze ustawy, a nie rozstrzygnięciami organu władzy publicznej⁷⁴. Ponadto według art. 31 ust. 3 Konstytucji RP ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i nie mogą naruszać istoty wolności i praw, w tym wolności sumienia i religii (art. 53 ust. 1 Konstytucji RP)⁷⁵.

Wszelkie wystąpienia naruszające wolność religii (wyznania religii) wywierające na pracownikach presję nieuczestniczenia w dniu ich kultu religijnego (uznanych prawnie za dzień wolny od pracy) będą pogwałceniem normy prawnej zawartej w art. 53 ust. 6 ustawy zasadniczej, zgodnie z którą nikt nie może być zmuszany [...] do nieuczestniczenia w praktykach religijnych⁷⁶. Ponadto takie postępowanie ewentualnego pracodawcy zasługuje na negatywną ocenę jako naruszające gwarantowaną w art. 53 ust. 1 Konstytucji RP wolność sumienia i religii. Tezę tę podziela również między innymi Rzecznik Praw Obywatelskich, podnosząc, że wiernym należącym do kościołów i innych związków wyznaniowych przysługuje ustawowe prawo powstrzymania się od pracy,

⁷² *Kodeks pracy. Komentarz 2011*, red. L. Florek, R. Celeda, K. Gonera, G. Goździewicz, A. Chintz, A. Kijowski, Ł. Pisarczyk, J. Skoczyński, B. Wagner, T. Zieliński.

⁷³ *Czas pracy 2011*, red. L. Florek, „Lex/el”.

⁷⁴ Por. wyrok WSA w Gliwicach z 18 września 2008 r., III SA/GI 341/08, „Lex” nr 566801; wyrok NSA z 8 listopada 2011 r., II GSK 1121/10, „Lex” nr 1124035.

⁷⁵ „Przyjęcie, że organy władzy publicznej mają prawo w toku swej działalności ustalać, które poglądy są «słuszne», a których podzielać nie należy, byłoby niewątpliwie sprzeczne zwłaszcza z art. 25 ust. 3 Konstytucji RP (oparcie stosunków między państwem a związkami wyznaniowymi na zasadzie poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie) oraz z przepisami art. 53 Konstytucji RP (wolność sumienia i wyznania). Naruszałoby także m.in. art. 2 (zasada demokratycznego państwa prawnego), art. 11 (zasada pluralizmu politycznego), art. 31 ust. 1 (ochrona wolności), art. 32 (zasada równości i zakaz dyskryminacji z jakiegokolwiek przyczyny), art. 47 (prawo do decydowania o swoim życiu osobistym) i art. 54 Konstytucji RP (wolność wyrażania swoich poglądów)” – W. Brzozowski, *Bezstronność światopoglądowa władz publicznych w Konstytucji RP 2011*, „Lex/el”.

⁷⁶ Por. P. Borecki, M. Pietrzak, *Opinia prawna w sprawie terminów Lekarskiego Egzaminu Państwowego dla wyznawców Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w RP*, Warszawa, 23 lutego 2010, s. 1 i n.; T. Dębowska-Romanowska, *Opinia prawna w przedmiocie wymagań zapewnienia przez państwo dostępności do zdawania Lekarskiego Egzaminu Państwowego lub Lekarsko-Dentystycznego Egzaminu Państwowego wiernym Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego – w świetle art. 53 ust. 2 w zw. z art. 31 ust. 3 i art. 65 ust.1 Konstytucji RP oraz art. 9 ust. 2 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Łódź, 16 marca 2010.

ponieważ pełna realizacja i poszanowanie tego prawa mieszczą się także w wyrażonej w art. 2 Konstytucji zasadzie demokratycznego państwa prawnego⁷⁷.

LITERATURA

Akty prawne

- [1] Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 22 marca 1928 r. o stosunku Państwa do Wschodniego Kościoła Staroobrzędowego, nie posiadającego hierarchji duchownej, DzU 1928 nr 38, poz. 363, ze zm.
- [2] Ustawa z 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Karaimskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej; DzU 1936 nr 30, poz. 241, ze zm.
- [3] Ustawa z 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej, DzU 1936 nr 30, poz. 240, ze zm.
- [4] Ustawa z 18 stycznia 1951 r. o dniach wolnych od pracy; tekst jednolity: DzU 1998 nr 21, poz. 94, ze zm.
- [5] Ustawa z 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy; tekst jednolity: DzU 1998 nr 21, poz. 94, ze zm.
- [6] Ustawa z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania; DzU 2005 nr 231, poz. 1965, ze zm.
- [7] Ustawa z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej; tekst jednolity: DzU 2013, poz. 1169.
- [8] Ustawa z 4 lipca 1991 r. o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego; DzU 1991 nr 66, poz. 287, ze zm.
- [9] Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską z 28 lipca 1993 r. DzU 1998 nr 51, poz. 318.
- [10] Ustawa z 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej; DzU 1994 nr 73, poz. 323, ze zm.
- [11] Ustawa z 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w Rzeczypospolitej Polskiej, DzU 1994 nr 73, poz. 324, ze zm.
- [12] Ustawa z 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej; DzU 1995 nr 97, poz. 481, ze zm.
- [13] Ustawa z 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Chrześcijan Baptystów w Rzeczypospolitej Polskiej; DzU 1995 nr 97, poz. 480, ze zm.

⁷⁷ Pismo Rzecznika Praw Obywatelskich (dalej RPO) z 24 lipca 2007 r., RPO-563683-I/07/KJ; analogicznie w pismach RPO z 20 stycznia 2011 r., RPO-560379-I/07/KJ oraz 18 maja 2012, RPO-649337-I/10/KJ, www.brpo.gov.pl; informacja o działalności Rzecznika Praw Obywatelskich w roku 2012 wraz z uwagami o stanie przestrzegania wolności i praw człowieka i obywatela, Warszawa, 18 kwietnia 2013, druk nr 345, www.sejmometr.pl.

- [14] Ustawa z 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Polskokatolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej; DzU 1995 nr 97, poz. 482, ze zm.
- [15] Ustawa z 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego w Rzeczypospolitej Polskiej, DzU 1995 nr 97, poz. 479, ze zm.
- [16] Ustawa z 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej; DzU 1997 nr 41, poz. 252, ze zm.
- [17] Ustawa z 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej, DzU 1997 nr 41, poz. 253, ze zm.
- [18] Ustawa z 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Zielonoświątkowego w Rzeczypospolitej Polskiej; DzU 1997 nr 41, poz. 254, ze zm.
- [19] Ustawa z 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej, DzU 1997 nr 41, poz. 251, ze zm.
- [20] Ustawa z 2 kwietnia 1997 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej; DzU 1997 nr 78, poz. 483, ze zm.
- [21] Rozporządzenie Ministrów Pracy i Polityki Socjalnej oraz Edukacji Narodowej z 11 marca 1999 r. w sprawie zwolnień od pracy lub nauki osób należących do kościołów i innych związków wyznaniowych w celu obchodzenia świąt religijnych nie będących dniami ustawowo wolnymi od pracy; DzU 1999 nr 26, poz. 235.

Wyroki

- [1] Wyroki Trybunału Konstytucyjnego
Wyrok TK z 5 czerwca 2014 r., K 35/11, www.otk.trybunal.gov.pl.
- [2] Wyroki Sądu Najwyższego
Wyrok SN z 29 stycznia 2008 r., I PK 196/07, „Lex” nr 399783.
- [3] Postanowienia Sądu Najwyższego
Postanowienie SN z 11 lutego 2009 r., V CZ 5/09, „Lex” nr 746189.
- [4] Wyroki Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego
Wyrok WSA w Gliwicach z 18 września 2008 r., III SA/Gl 341/08, „Lex” nr 566801.
- [5] Wyroki Naczelnego Sądu Administracyjnego
Wyrok NSA z 30 marca 2006 r., II GSK 401/05, „Lex” nr 197607.
Wyrok NSA z 8 listopada 2011 r., II GSK 1121/10, „Lex” nr 1124035.

Inne

- [1] Pismo Głównego Inspektoratu Pracy z 1 marca 2010 r., GPP-517-4560-14-1/10/PE/RP, „Lex/el” nr 205316.
- [2] Pismo RPO z 24 lipca 2007 r., RPO-563683-I/07/KJ, www.brpo.gov.pl.
- [3] Pismo RPO z 20 stycznia 2011 r., RPO-560379-I/07/KJ, www.brpo.gov.pl.
- [4] Pismo RPO z 18 maja 2012 r., RPO-649337-I/10/KJ, www.brpo.gov.pl.
- [5] Odpowiedź sekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji – z upoważnienia prezesa Rady Ministrów – na interpelację nr 4994 z 10 października 2008 r., orka2.sejm.gov.pl.

- [6] Informacja o działalności Rzecznika Praw Obywatelskich w roku 2012 wraz z uwagami o stanie przestrzegania wolności i praw człowieka i obywatela, Warszawa, 18 kwietnia 2013 r., druk nr 345, www.sejmometr.pl.
- [7] Pismo Departamentu Prawa Pracy w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej z 2 lipca 2014 r., DPR-053-560/TW/ZN/2014.
- [8] Pismo Departamentu Prawnego Głównego Inspektoratu Pracy z 29 sierpnia 2014 r., GNP-501-4560-169-1/14PE.

Publikacje

- [1] Banaszek B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz 2009*, „Legalis/el”.
- [2] Borecki P., *Położenie prawne wyznawców islamu w Polsce*, „Państwo i Prawo” 2008/1.
- [3] Borecki P., Pietrzak M., *Opinia prawna w sprawie terminów Lekarskiego Egzaminu Państwowego dla wyznawców Kościoła Adventystów Dnia Siódmego w RP*, Warszawa, 23 lutego 2010.
- [4] Brzozowski W., *Bezstronność światopoglądowa władz publicznych w Konstytucji RP 2011*, „Lex/el”.
- [5] *Czas pracy 2011*, red. L. Florek, „Lex/el”.
- [6] Czohara A., Zieliński T.J., *Ustawa o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Polsce. Komentarz 2011*, „Lex/el”.
- [7] Dębowska-Romanowska T., *Opinia prawna w przedmiocie wymagań zapewnienia przez państwo dostępności do zdawania Lekarskiego Egzaminu Państwowego lub Lekarsko-Dentystycznego Egzaminu Państwowego wiernym Kościoła Adventystów Dnia Siódmego – w świetle art. 53 ust. 2 w zw. z art. 31 ust. 3 i art. 65 ust.1 Konstytucji RP oraz art. 9 ust. 2 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Łódź, 16 marca 2010.
- [8] Hajn Z., *Prawo pracowników należących do mniejszości wyznaniowych do zwolnień od pracy w celu uprawiania kultu religijnego*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2007/2.
- [9] Jackowiak U., Piankowski M., Stelina J., Uziak W., Wypych-Żywicka A., Zieleniecki M., *Kodeks pracy z komentarzem 2004*, „Lex/el”.
- [10] *Kodeks pracy. Komentarz 2011*, red. L. Florek, R. Celeda, K. Gonera, G. Goździewicz, A. Chintz, A. Kijowski, Ł. Pisarczyk, J. Skoczyński, B. Wagner, T. Zieliński, „Lex/el”.
- [11] *Kodeks pracy. Komentarz 2013*, red. W. Muszalski, G. Goździewicz, W. Muszalski, M. Nałęcz, W. Patulski, A. Kamińska-Pietnoczko, K. Walczak, „Legalis/el”.
- [12] *Kodeks pracy. Komentarz. Ustawy towarzyszące z orzecnictwem. Europejskie prawo pracy z orzecnictwem 2014*, red. K. Jaśkowski, E. Maniewska, t. I, „Lex/el”.
- [13] Lenart B., *Zwolnienia od pracy z tytułu świat religijnych*, „Służba Pracownicza” 2005/1.
- [14] Martuszewicz A., Piecyk K., *Urlopy pracownicze i inne zwolnienia od pracy 2010*, „Lex/el”.
- [15] Mielczarek M.A., *Wolność wyznania a realizacja stosunku pracy*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2005/LXXII.

- [16] Mielczarek M.A., *Dyferencjacja rytualna katolicyzmu a prawo pracownika do wolności religijnej*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2010/10.
- [17] Mielczarek M.A., *Realizacja wolności religijnej w zatrudnieniu pracowniczym*, Difin, Warszawa 2013.
- [18] Nowak I., *Wolność jednostki w zakresie przekonań religijnych i światopoglądowych a zwolnienie od pracy i nauki z tytułu święta religijnego – soboty (szabatu, szabasu)*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2013/1.
- [19] Nowak I., *Prawo do nauki a święta religijne mniejszości wyznaniowych na gruncie ustawy o systemie oświaty*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2014/5.
- [20] Olszówka M., *Zawieranie umów i uchwalanie ustaw o których mowa w art. 25 ust. 5 Konstytucji RP*, „Przegląd Sejmowy” 2010/6.
- [21] Piecyk K., *Zwolnienia od pracy z tytułu świąt religijnych*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2010/4.
- [22] Safjan M., *Wyzwania dla państwa prawa*, „Lex/el”.
- [23] Skoczyński J., Wagner B., Zieliński T., *Kodeks pracy. Komentarz 2011*, „Lex/el”.
- [24] Skrobisz J., *Zwolnienia do pracy – praktyczny poradnik*, „Serwis Prawno-Pracowniczy” 738/2 (2010).
- [25] Stefański K., *Problem świąt przypadających w dni wolne od pracy wynikające z pięciodniowego tygodnia pracy*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2010/12.
- [26] Szymanek J., *Konstytucyjna zasada równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych*, „Studia Prawnicze” 2009/1–2.
- [27] Świątkowski A.M., *Kodeks pracy. Komentarz 2012*, „Legalis/el”.
- [28] *Ustawa o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Polsce. Komentarz 2008*, red. L. Florek, R. Celeda, K. Gonera, G. Goździewicz, A. Hintz, A. Kijowski, Ł. Pisarczyk, B. Rakoczy, „Lex/el”.
- [29] Wiącek A., *Praca w handlu i usługach w niedziele i święta – problem nadal aktualny*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2013/10.

THE RIGHT TO TIME OFF WORK DUE TO RELIGIOUS HOLIDAYS

The article is devoted to issues related to the right of persons belonging to churches and religious associations in Poland to time off work for the purpose of celebrating their religious worship. The author has shown that the right to time off work on the day of their holiday (holidays) is not formed uniformly in the Polish legal system. Therefore, the right to exemption from performing work may result primarily from the Act of 18 January 1951 on non-work days, the Act of 26 June 1974 – the Labour Code, the Act of 17 May 1989 on Guarantees of Freedom of Conscience and Religion and legal acts regulating relations between the Republic of Poland and other churches and religious associations, adopted on the basis of agreements concluded by the Council of Ministers with appropriate representatives of the latter. In other words, the right to time off work for the purpose of celebrating religious worship on the day of worship falling each week on a day other than Sunday, or celebrating other holidays not overlapping with public holidays and time off work for the purpose of mandatory prayer during the day are also provided by acts on the legal status of individual churches and religious associations.

The findings made in the publication show that a follower of a given church or religious association, in accordance with the Act of 17 May 1989 on guarantees of the freedom of conscience and religion, is entitled to time off work to celebrate his religious holiday at his

request, which has a binding nature, which means that the employer is obliged to grant this leave, otherwise he would breach the prohibition of discrimination against employees on grounds of religion or belief.

The article also stated that, for example, according to Art. 11 para. 2 of the Act of 30 June 1995 on the Relations between the State and the Seventh-Day Adventists Church in the Republic of Poland followers of this church are entitled to time off work for the duration of the Adventist holiday, i.e., from sunset on Friday to sunset on Saturday. Thus, at the request of an employee belonging to the Seventh-Day Adventist Church, made at the beginning of the employment period or during this period but no later than 7 days before the leave, the workplace (employer – author's note) sets an individual work schedule for him.

Keywords: labour law, religious holidays, church, religious association, individual work schedule.

DOI:10.7862/rz.2015.hss.9

Przesłano do redakcji: wrzesień 2014

Przyjęto do druku: styczeń 2015